

Výzdoba v Chodbě alpinistů v jeskyni Prometheus.

přes půl kilometru nových prostor, které končí několik desítek metrů hlubokými propastmi. Jeskyně má velkou perspektivu k dalším novým objevům. Co však činí jeskyni Muradi naprosto unikátní, je její krápníková výzdoba. V pasáži koridoru dlouhé přes sto metrů je celé dno tvořené bělostnými sintrovými jezírky a kaskádami. Stěny pokrývají sněhobílé náteky a ze stropu visí množství stalaktitů různých tvarů. Zcela zarážející jsou však útvary tvořené až několik decimetrů velkými kulovitými krystalickým tělesy, které volně visí na úzkých stalaktitech nebo jsou přirostlé ke dnu sintrových jezírek. Experti z Gruzie již objev prezentovali s tím, že útvary takové velikosti dosud neměly ve světě obdoby.

Toto tvrzení je samozřejmě diskutabilní, protože asi nebylo důkladně prověřeno, jestli se podobné útvary nenacházejí v jiných významných světových krasových oblastech např. Číny, Francie nebo USA. V každém případě však tato jeskyně a zvláště její výzdoba zasluhuje mimořádnou pozornost a ochranu. Je zřejmé, že kulovité útvary tvořené krystalky kalcitu začaly vznikat a tvořily se pod vodou od okamžiku, kdy se konce narůstajících klasických mrkvovitých stalaktitů dostaly pod vodní hladinu. Nasycená skapová voda setrvávala na konci stalaktitu déle a pod vodou se rozpívala všemi směry, tudíž i nárůst krystalů se tomu přizpůsoboval. Některé pak dorostly až na dno a postupně

se s ním spojily, jiné ke dnu nedorostly a poté, co se později výrazně snížila úroveň hladiny v jezírku, zůstaly viset na stalaktitech. Jedná se bezesporu o formy krápníků, které se tvořily jen díky souhře několika vzácných přírodních okolností.

Spolupráce mezi Správou jeskyní České republiky a Chráněnou jeskynní oblastí Imereti v rámci projektů České rozvojové agentury bude pokračovat i v následujících letech. Přinese jistě další zajímavé výsledky z veřejnosti přístupných i nezpřístupněných jeskyní, které pak budou prezentovány i v časopisu Ochrana přírody.

Ochrana přírody

ročník 70 číslo 6 2015

Kulérová příloha

Zprávy / Aktuality / Oznámení

Mezinárodní komise pro ochranu Labe oslavila 25 let

Dne 8. října 1990, v porevoluční euforii, podepsali v Magdeburku zástupci tří tehdejších subjektů – Evropského hospodářského společenství, Spolkové republiky Německo a České a Slovenské Federativní republiky – Dohodu o mezinárodní komisi pro ochranu Labe (Internationale Kommission zum Schutz der Elbe). Tři hlavní cíle Mezinárodní komise pro ochranu Labe (MKOL) tehdy byly:

- umožnit užívání vody z Labe, a to především k získávání pitné vody a zemědělskému využívání vody a sedimentů,
- dosáhnout co nejpřírozenějšího ekosystému se zdravou četností druhů,
- trvale snižovat zatížení Severního moře z povodí Labe.

Přesně v den 25. výročí založení, 8. října 2015, se v Magdeburku sešli oficiální zástupci Česka a Německa spolu s mnoha dalšími aktivními účastníky čtvrtstoleté činnosti MKOL, aby stručně zhodnotili naplnění cílů komise, hlavní dosažené výsledky a připomněli si významné výročí. Pozornost mezi účastníky na sebe poutal vitální profesor Klaus Töpfer, bývalý ministr životního prostředí Německa a vynikající postava ochrany životního prostředí v Evropě i ve světě, který před 25 lety dohodu podepsal. Josef Vavroušek, který signoval dohodu

za Československo, tragicky zahynul v roce 1995 pod lavinou ve slovenských Tatrách. Hlavními účastníky výročního setkání bylo šest prezidentů MKOL, kteří se postupně vystřídali v čele komise ve tříletých obdobích (autor tohoto textu byl v čele komise v letech 2005 až 2007). Za široké účasti médií prezidenti zformulovali svoje osobní přání pro řeku Labe a v zapečetěné lahvi pak byly originální rukopisy přání svěřeny labské vodě.

Činnost MKOL a spolupráce české a německé strany na uvedené platformě byla v uplynulém období různorodá a účinná a přispěla k zásadní změně vztahů mezi oběma zeměmi. V důsledku toho došlo k významnému zlepšení kvality vody v Labi a ekologického stavu celého povodí. V pracovní skupině pro ekologii se aktivně podílela na přípravě mnoha dokumentů a opatření také Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. V posledním desetiletí se práce soustřeďuje zejména na naplňování Rámcové směrnice ES pro vodní politiku, povodňovou ochranu a havarijní znečištění vod. Ve spolupráci se sekretariátem MKOL připravujeme do některého dalšího čísla našeho časopisu bilančující článek o činnosti komise, se zvláštním zaměřením na ekologické a přírodní hodnoty Labe a jejich ochranu.

František Pojer

Konference o chřástalu polním

Ve dnech 7. – 9. října 2015 se konala v Plzni evropská konference o výzkumu a ochraně evropsky významného ptačího druhu – chřástala polního. Konferenci s názvem International Corncrake Conference pořádal Plzeňský kraj

za finanční podpory bavorských organizací LBV (Landesbund für Vogelschutz), ANL (Akademie für Naturschutz und Landschaftspflege) a Euroregionu Vltava – Dunaj. Na organizaci se také významně podílela Česká společnost ornitologická, Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky (AOPK ČR) a Zoologická a botanická zahrada města Plzně. Konference se zúčastnili přední odborníci v oblasti biologie a praktické ochrany chřástala polního z řady zemí Evropské unie i dalších států Evropy (celkem 57 účastníků z 16 zemí). Vedle biologů a expertů na ochranu zemědělské krajiny se jednání zúčastnili také zástupci Ministerstva životního prostředí ČR a Ministerstva zemědělství ČR. Svou účastí konferenci podpořili také čelní představitelé vlády Horního Falcka z resortu životního prostředí, se kterou Plzeňský kraj dlouhodobě v této oblasti spolupracuje. Účastníci konference jednali v přírodním prostředí Krajského úřadu Plzeňského kraje. Pracovní setkání probíhalo ve dvou tematicky rozdělených dnech – první byl věnován výzkumu a populačním trendům chřástala polního, druhý den byl zaměřen na metody praktické ochrany chřástala polního a jejich úspěšnost v celé Evropě. Závěrečný, třetí den konference byl věnován společné exkurzi do Českého lesa; zde účastníci navštívili území, kde chřástali polní stabilně hnízdí. Přímou na lokalitě proběhla také diskuse s holandským

farmářem, který zde hospodaří, na svých pozemcích chřástaly polní chrání a spolupracu- je i při jejich výzkumu.

Proč právě chřástal polní? Jedná se o typický ptačí druh zemědělské krajiny, který je svou bio- logií vázán na rozsáhlé extenzivní luční porosty s podmáčenými plochami v otevřené krajině. Bohužel právě tyto biotopy ve většině Evropy rychle mizí a tím je ohrožována také celková biodiverzita zemědělské krajiny. Chřástal polní je v celé Evropské unii ohroženým druhem, pla- tí pro něj přísná ochrana podle legislativy EU, je zařazen v příloze I. směrnice 79/409/EHS o ochraně volně žijících ptáků. V ČR je chráněn zákonem č. 114/1992 Sb. jako silně ohrožený druh. Na ochranu jeho hnízdišť jsou vynakládá- ny v EU vysoké finanční částky pro zemědělce, kteří jsou ochotni formou šetrného hospoda- ření na svých pozemcích ptáky chránit. Přes tato opatření je populace zejména v západní Evropě ohrožena. Proč v Plzni? Protože od roku 2012 probíhá zde v západních Čechách, na obou stranách společné hranice, úspěšný česko–bavorský projekt satelitní telemetrie chřástala polního, u nás především v chráně- ných krajinných oblastech Šumava, Český les a Slavkovský les.

Chřástal polní v přírodním prostředí

Na konferenci bylo prezentováno 32 velmi zajímavých přednášek (z toho 5 z ČR), včetně shrnutí celkové situace, populačních trendů a ochrannářských aktivit na podporu chřásta- la polního v Evropské unii. Česká republika patří k zemím EU, kde je početnost chřástala polního zatím stabilní, což je také výsledek uplatňování příslušného dotačního titulu Ministerstva zemědělství ČR, který určuje způsob hospodaření na plochách, kde se chřástal polní vyskytuje a zemědělci se k pří- slušnému titulu přihlásí.

Velmi důležitým bodem konference byla přípra- va závěrečného dokumentu – společného díla všech účastníků, který shrnul zásadní rizika pro populaci nejen chřástala polního v Evropě, ale i pro většinu mizejících ptačích druhů zeměděl- ské krajiny. Přes velké rozdíly mezi jednotlivými zeměmi ve stupni výzkumu, legislativě, uplat- ňovaných agro–environmentálních opatření v krajině, ale také v ekonomických možnostech ochrany přírody, jsou základní body stejné.

Populace chřástala polního není aktuálně v Evropě bezprostředně ohrožena, klesá však diverzita krajiny, která souvisí zejména se způ- sobem zemědělského hospodaření. Dotační politika EU v zemědělství, která má mít za cíl také péči o krajinu, je často neúčinná a naopak je příčinou poklesu početnosti a diverzity ptáků zemědělské krajiny.

Chřástal polní v přírodním prostředí

Nejvíce ohrožená do budoucnosti je dle závě- rů konference klesající populace chřástalů v Rumunsku, klesající početnost je zřejmá ale i v dalších zemích, jako je Rakousko či Německo. Velmi důležité je též obnove- ní dotačních opatření na ochranu biotopů chřástala polního v Lotyšsku a na Slovensku. Současná ochranná opatření jsou v EU uplat- ňována cca na 25% území, kde se chřástali polní stabilně vyskytují. Všechny zúčastněné země se shodly, že závěrečný dokument s doporučeními bude předán prostřednictvím BirdLife Europe všem vládám, Evropské komi- si a zainteresovaným institucím k prosazo- vání účinné ochrany chřástala polního v celé Evropě. Jeho konečné znění bude také uveřej- něno v médiích, na internetových stránkách odborných organizací, včetně obnoveného webu www.corncrake.net.

Chřástal polní v přírodním prostředí

Velmi zdařilá konference mohla být skuteč- něna díky velké podpoře Plzeňského kraje a obětavosti řady jeho zaměstnanců, kteří se na organizaci podíleli. Velký dík patří také AOPK ČR, jejíž regionální pracoviště Správa CHKO Český les připravilo zajímavý program závěrečné exkurze. Nezapomenutelným zážit- kem pro všechny účastníky byla také noční prohlídka Zoologické a botanické zahrady v Plzni, kterou velmi nápaditě připravili pra- covníci zoo.

Jiří Viček

Dny řemesel v Českém Švýcarsku

Již čtvrtým rokem pořádá Správa Národního parku České Švýcarsko v blízkosti Dolského mlýna (k.ú. Kamenická Stráň, okr. Děčín) Dny řemesel, během nichž se mohou návštěvníci seznámit s tradičními řemesly, kterými se zde v minulosti živilí místní obyvatelé. V letošním

Tavba železné rudy. Fota: Jaroslav Polák

Pálení dřevěného uhlí v mlíži.

jubilejním roce (15 let od vyhlášení Národního parku České Švýcarsko) trvala akce osm dní, od 15. do 22. srpna. Po celou dobu byly na lou- ce volně přístupné výstavy o lesních řemes- lech a o Dolském mlýně i provizorní expozice z historie praní a bělení prádla.

Praní a bělení prádla v mlíži.

V prvních dnech se mohli příchozí pod vede- ním uhlířů (Jiří Kadera, Eduard Tržil) osobně zapojit do stavby mlíře na dřevěné uhlí; vyrobené uhlí získal darem každý, kdo se na akci vypravil o posledním dni. Na louce si šlo vyzkoušet výrobu mýdla i praní na valše (Miroslava Tržilová), točení nádob na hrncíř- ském kruhu a výrobu drátěných ozdob (Eva Dobnerová) či šindele (Ivo Švejnoha). Velkému zájmu se těšila polní chlebová pec, a to nejen pro ochutnávky čerstvého pečiva – kromě ukázek obilovin a starých receptů se tu nabí- zela možnost semlít si obilí na ručním mlýnku (Miroslava Tržilová, Hana Michálková).

Praní a bělení prádla v mlíži.

Technická zařízení z předchozích ročníků dopl- nilo několik novinek – pec na oškvarky (výroba produktu pro potřeby bělidel) či pec na výpal keramiky. V keramické peci se podařilo vypálit vsázku reliéfních kachlů, zaformovaných podle originálů nacházených v areálech zaniklých

uhlířských a dehtářských pracovišť v blízkém okolí. Na smolném kameni, funkční kopii podobných, jaké zůstaly dodnes zachovány v lesích Českého Švýcarska, proběhl experi- ment výroby dehtu. Ukázky lesních řemesel doplňovala i výroba potaše (Jiří Woitsch z AV ČR). Poslední den oživila akci tavba železné rudy (Jan Lokajiček), připomínka jedné zapo- menuté kapitoly místní historie, po níž v krajině zbyly jen relikty těžby u Jetřichovic, Rynartic, Sněžníku, Tisé či Ostrova.

Praní a bělení prádla v mlíži.

Natalie Belisová

Praní a bělení prádla v mlíži.

Konference Federace EUROPARC 2015

Federace EUROPARC je celoevropskou nevládní organizací (založena v roce 1973), jejímiž členskými organizacemi jsou především správy přírodních a národních parků Evropy a dalších chráněných území různých katego- rií, ale také státní úřady (včetně ministerstev), nevládní organizace, univerzity, a dokonce i jednotlivci z mnoha zemí Evropy (v součas- nosti téměř 400 členů ze 36 zemí). Tyto organi- zace buď přímo spravují chráněná území, nebo na jejich správě různým způsobem spolupracu- jí, a to napříč celým kontinentem.

Praní a bělení prádla v mlíži.

Hlavním posláním federace je sdružovat orga- nizace pečující o různé typy evropských chrá- něných území, podporovat a koordinovat jejich postupy v ochraně přírody a krajiny a zajišťovat výměnu informací. Po odborné stránce se snaží prostřednictvím nejrůznějších aktivit realizovat celoevropskou strategii péče o přírodní dědic- tví, především v chráněných územích. Členské subjekty se mohou sdružovat na zeměpisném principu do sekcí. Sídlo federace je od roku 2010 v německém Regensburgu (Řezno). Česká sekce vznikla v roce 2000, pracovala samostatně a v roce 2015 iniciovala založení širší sekce pro střední a východní Evropu. AOPK ČR je členem od roku 2000.

Praní a bělení prádla v mlíži.

Každý rok se koná několikadenní členská konference s plenárním zasedáním, před- náškami, odbornými exkurzemi, tématickými a doprovodnými společenskými akcemi. Letos proběhlo setkání ve dnech 26. – 27. října v síd- le federace v bavorském Řezně. Vloni bylo

v Irsku a u nás se obdobná konference konala v roce 2007 v Českém Krumlově. Letošního jednání se za AOPK ČR zúčastnili M. Servus a F. Pojer. Celková účast byla téměř 200 lidí ze 30 zemí, poměrně exotickými hosty evrop- ské konference byli ochranáři z Argentiny a Brazílie.

Praní a bělení prádla v mlíži.

Hlavním odborným tématem byla „Chráněná území v měnícím se světě“, kterému se věnoval ve své přednášce současný prezident federace Ignace Schops (Belgie). I další přednášející se zabývali klimatickými změnami, udržitel- ným rozvojem, ale také obhajobou současné podoby evropských směrnic a soustavy Natura 2000 v reakci na aktuální celoevropskou poli- ticko-odbornou diskusi o možných změnách celého konceptu ochrannářských směrnic EU. Vystoupili také organizátoři mládežnických programů s emotivními proslovy a videofilmem z praktické ochrannářské činnosti na prvním terénním kempu a apelovali na účastníky pod heslem „*It’s now or never, we want opportuni- ties to help!*“. Součástí programu bylo také pře- dání několika cen a vyznamenání a slavnostní oznámení o obhajobě certifikátů přeshraniční spolupráce několika Transboundary Parks – viz další příspěvek Martina Starého.

Praní a bělení prádla v mlíži.

V rámci konference se konalo také setkání zúčastněných členských organizací Sekce pro střední a východní Evropu, zaměřené na další činnost tohoto nedávno založeného uskupe- ní. Členy Sekce jsou zástupci ČR, Slovenska, Polska, Maďarska, Rumunska a Slovinska, nově se přihlásilo Chorvatsko. Diskutovalo se zejmé- na o výměně zkušeností z oblasti péče o chrá- něná území, hlavně zástupci maďarských národních parků navrhovali nejrůznější mož- nosti a témata na stáže. Shoda byla na tom, že vzájemné stáže odborníků by měly být organizovány z vlastních zdrojů a co nejlevněji. Dále byl odsouhlasen návrh na přípravu žádosti o společný grant k rozvoji udržitelné turistiky v Podunají, do kterého by se mohla zapojit vět- šina zemí zastoupených v sekci.

Praní a bělení prádla v mlíži.

Společensky i jinak nejzajímavější částí celé konference byla prezentace členských organi- zací a zejména originálních produktů pocháze- jících z chráněných území. Vedle nejrůznějších vědeckých výsledků, tiskovin, propagačních

předmětů a suvenýrů tak logicky nejvíce zaujaly lokální požitaviny a ochutnávky zabraly celý podvečer prvního dne. Bylo možné posoudit kvalitu maďarských salámů a klobás, francouz- ského šampaňského, švýcarských sýrů, medu nebo cukrovinek a pálenky z lesního ovoce z Litvy i odjinud. Spokojení účastníci se shodli, že tento „veletrh“ místních produktů se bude opakovat také na příštím setkání ve švýcarském regionálním parku Jura Vaudois na podzim 2016. Podrobnosti o Federaci EUROPARC najdete na novém webu: http://www.europarc.org

Praní a bělení prádla v mlíži.

František Pojer

Praní a bělení prádla v mlíži.

Ochrana přírody bez hranic

Na konci letošního října byla stvrzena a oce- něna společná práce Správ NP Šumava a NP Bavorský les. Oba parky, pracující v úzké koor- dinaci, byly oceněny certifikátem „Přeshraniční parky – Transboundary Parks“. Kvalitu spolu- práce externě hodnotila Federace EUROPARC – největší evropská organizace sdružující velkoplošná chráněná území. Hodnocení bylo založeno na splnění kritérií plynoucích z konti- nuity minulé spolupráce, ale i na jasné formu- laci vizí do budoucna. Udělením certifikátu byl potvrzen vysoký standard kvality práce, který v současné době přijaly a za který byly oce- něny všechny národní parky v ČR. Současně se Šumavou a Bavorským lesem byly 26. října v bavorském Regensburgu oceněny i Správy NP Podyjí a NP Thayatal.

Praní a bělení prádla v mlíži.

Martin Starý

Oficiální předání přeshraničního certifikátu spolupráce. Zleva: Hans Kiener, Ignace Schops (prezident Federace Europarc), Franz Leibl (ředitel Správy NP Bavorský les), Pavel Hubený (ředitel Správy NP Šumava), Martin Starý. Foto: David Grossmann

První projekty prioritní osy 4 OPŽP byly přijaty

14. října 2015 byl ukončen příjem žádostí v rámci prvních výzev prioritní osy 4 „Ochrana a péče o přírodu krajinu“ v novém programovém období 2014–2020.

Výzvy 10., 11., 12. a 15. byly zaměřeny na podporu plánování a zajišťování péče o národní kategorie zvláště chráněných území a území soustavy Natura 2000, péči o cenná stanoviště a vzácné druhy, likvidaci invazních druhů rostlin a živočichů, budování rybních přechodů, vytváření prvků ÚSES, revitalizaci vodních toků a niv, vytváření a obnovu tůní, mokřadů a malých vodních nádrží, aktivity na zlepšování stavu lesů a zejména na výsadbu a péči o dřeviny v krajině a revitalizaci sídelní zeleně.

Do uvedených výzev bylo podáno celkem 201 žádostí. Největší zájem byl tentokrát jednoznačně o zeleň ve městě (15. výzva, specifický cíl 4.4), žádosti tvořily téměř polovinu celkového počtu přijatých projektů. V těsném závěsu byly v počtu 88 přijatých projektů žádosti zaměřené na posílení přirozených funkcí krajiny (12. výzva, specifický cíl 4.3). V rámci uvedené výzvy požádala zhruba jedna čtvrtina žadatelů o finanční prostředky na vytváření, obnovu a péči o dřeviny ve volné krajině, ostatní předložené žádosti se týkaly vodních prvků v krajině – budování a obnovy malých vodních nádrží, tůní a mokřadů. Malé procento podaných žádostí má za cíl řešit zlepšování struktury lesů. Stejně jako ve výzvách předchozího programového období OPŽP 2007–2013 byly v nejmenším počtu předloženy projekty na podporu biodiverzity, tj. na podporu početnosti druhů a péči o cenná stanoviště.

Požadovaná finanční podpora z dotace v rámci přijatých projektů činí celkem 389 milionů korun a mírně tak převyšuje finanční prostředky určené k rozdělení v rámci výše uvedených výzev.

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK ČR) jako zprostředkující subjekt pro prioritní osu 4 v současné chvíli přijaté žádosti posuzuje z hlediska jejich formálních náležitostí, přijatelnosti a věcné kvality. Hodnocení ze strany AOPK ČR bude ukončeno ke konci úno- ra roku 2016, finální schválení žádostí, které

provádí řídicí orgán programu, pak zhruba v polovině března.

Vyhlášení dalších výzev prioritní osy 4 OPŽP 2014–2020 je plánováno k 30. 3. 2016. Příjem žádostí bude probíhat v dubnu a květnu. Výzvy budou vyhlašovány opět pro všechny specifické cíle PO 4. Již nyní je tedy vhodná doba pro začátek přípravy nových projektů.

Plánované záměry doporučujeme konzultovat na regionálních pracovištích AOPK ČR. Kontakty jsou zveřejněny na stránkách http://www.dotace.nature.cz/opzp-kontakty.html. Dotazy k pravidlům dotace lze podat prostřednictvím emailové adresy: dotazy-PO4@nature.cz.

Anna Limrová

Záchrana přírodního bohatství jižní Moravy

Ve středu 25. listopadu 2015 se v Brně konala odborná konference s názvem Ochrana přírodních lokalit v Jihomoravském kraji – záchrana přírodního bohatství, pořádána ZO ČSOP Hořepník ve spolupráci s Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR, RP Jižní Morava a Krajským úřadem Jihomoravského kraje. Konference se věnovala především výjimečnosti jižní Moravy, která je svou biologickou rozmanitostí v mnoha ohledech naprosto jedinečná. Stejně rozmanité jako zdejší lokality bylo i zaměření jednotlivých přednášek. Do Krajského školicího střediska se sjeli zástupci vědecké obce, dobrovolní i profesionální ochránci jihomoravské přírody.

V úvodním bloku prof. Milan Chytrý charakterizoval vegetaci Jihomoravského kraje v návaznosti na geografické umístění. Zdůraznil její vysokou diverzitu, význam rostlinných a na ně navazujících živočišných společenstev a jejich ohrožení nesprávným hospodařením. Doc. Vít Grulich se poté zabýval výjimečností panonského prostoru, jeho teplomilných společenstev, lužních lesů a primárního ostrůvkovitého bezlesí a poukázal na historickou přeměnu celé krajiny. V závěru své přednášky vyzdvihl slaniska, která z krajiny téměř vymizela. Následně Radomír Řepka pohovořil o problematice ochrany Hodonínské Důbravy, která v posledních letech z důvodu nevhodného lesnického

managementu ztrácí na své rozmanitosti. Po něm Pavel Dedek vnesl do konference trochu konfrontace, když zdůraznil preferenci botanického hlediska při ochraně přírody a krajiny. Rychlost vymírání jednotlivých druhů bezobratlých je alarmující, proto je zohlednění jejich potřeb v poslední době velmi aktuálním tématem a je na ně kladen důraz při každém plánovaném managementu lokalit. První blok byl zakončen přednáškou Ivany Jongepierové věnovanou zejména zatravnění druhově bohatými regionálními osevními směsmi a obnově vegetace písčnin.

Druhý blok přednášek se zaměřil na jednotlivá chráněná území. Zástupci AOPK ČR (Správy CHKO Pálava, Správy CHKO Moravský kras, Správy CHKO Bílé Karpaty), Správy Národního parku Podyjí a Oddělení ochrany přírody a krajiny Jihomoravského kraje seznámili účastníky konference s managementem jednotlivých lokalit, aktivitami v oblasti osvěty a vzdělávání a se spoluprací s nestátními organizacemi. Český svaz ochránců přírody přiblížil hnutí pozemkových spolků, kterému se dlouhodobě daří do péče o cenné lokality zainteresovat veřejnost. Podrobně zmínil pozemkové spolky podílející se na péči o jihomoravské lokality.

I když se nakonec nestihl původně plánovaný konzultační/diskusní blok, šlo o velmi užitečné pracovní setkání zástupců z rozmanité škály organizací, ze kterého kromě mnoha dokladů mimořádnosti jihomoravské přírody a kromě nadšení všech zúčastněných pro věc byla patrná snaha o spolupráci a výměnu zkušeností. Je proto vítán příslib brzkého zorganizování návazného setkání ze strany hlavního organizátora konference J. Podhorného z ČSOP Hořepník.

Martina Dvořáková

Nová chráněná krajinná oblast Brdy

Prvního ledna 2016 nabývá účinnosti nařízení vlády o chráněné krajinné oblasti Brdy. Vydáním tohoto nařízení se završila několik let trvající debata o tom, jak využívat rozsáhlé území, které bylo téměř celé poslední století vyhrazeno pouze pro vojenské účely. Začátkem roku 2015 došlo

k zásadnímu rozhodnutí našich zákonodárců schválením zákona č.15/2015 Sb., kterým bylo stanoveno, že vojenský újezd Brdy bude od roku 2016 zrušen s tím, že státní pozemky na jeho území byly prohlášeny za nezczizitelné. Při přípravě návrhu na rušení vojenského újezdu však bylo zároveň ze strany veřejnosti, samospráv, lesníků i obdivovatelů přírody poukazováno na to, že příroda ve vojenském území právě díky tomu, že nebyla osídlena, má neocenitelnou hodnotu. Právě tato skutečnost vedla k myšlence ochránit zdejší přírodu formou zřízení chráněné krajinné oblasti. Při návrhu hranic nové CHKO však nemohla pozorností ujít kvalita krajiny navazující na vojenský újezd v oblasti Třemšinska a brdské části Plzeňského kraje. Tak vznikl návrh zahrnující rozlohu 345 km² převážně lesnaté krajiny s minimem sídel jako v pořadí 26. chráněná krajinná oblast v České republice. V některém z přístich čísel časopisu vás seznámíme s cíli, kterych chceme při ochraně Brd dosáhnout.

Jaroslav Obermajer

Seminář Nelegální způsoby zabíjení volně žijících živočichů

Odbor druhové ochrany a implementace mezinárodních závazků Ministerstva životního prostředí uspořádal ve dnech 3. a 4. listopadu 2015 v Jiřících u Humpolce pracovní seminář Nelegální způsoby zabíjení volně žijících živočichů.

Seminář se zabýval dlouhodobým a závažným problémem, kterému čelí prakticky všechny státy světa, Českou republiku nevyjímaje. Mezi nelegální způsoby zabíjení volně žijících živočichů patří mimo jiné trávení a nelegální lov, včetně pytláctví. Dalším neméně důležitým diskutovaným tématem semináře byla problematika používání olověného střeliva a olověných závaží v rybářství, spojená jak s otravami zvířat, tak kontaminací životního prostředí.

K jednomu z nejvážnějších problémů u nás patří právě otravy způsobené volně kladenými návnadami, přičemž v posledních letech bývají nejčastěji použity jedy ze skupiny tzv. karbamátů. Konkrétní příčinou otrav bývá účinná látka karbofuran, ačkoli je její prodej i držení v ČR již několik let zakázáno. Další příčinou otrav

volně žijících živočichů je rovněž v krajině časté a plošné používání různých přípravků (insekticidy, rodenticidy, veterinární přípravky aj.), které mohou být pro živé organismy často toxické. V případě otrav způsobených olovem se jedná vesměs o otravy chronické, proto dlouho unikali naší pozornosti, jejich rozsah je však stejně významný. Nelegální způsoby lovu a odchytu zvířat (chytání dravců do sklopných pastí, ok, želez, sítí ad.) jsou v ČR stále poměrně často používané metody, které mohou mít poměrně velký vliv na stavy populací některých vzácných druhů volně žijících živočichů.

Hlavním cílem semináře bylo sdílet dosavadní zkušenosti v dané problematice, diskutovat reálné možnosti řešení současného stavu a navrhnout a zkoordinovat jednotný postup zainteresovaných institucí v boji s kriminalitou páchanou na volně žijících zvířatech.

Na národní úrovni je tzv. „zvířecí kriminalita,, v rozporu zejména s ochranou volně žijících živočichů, ať už jde o zvláště chráněné druhy, obecnou ochranu živočichů či ochranu volně žijících druhů ptáků ve smyslu zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů. Současně je také v rozporu s evropskou směrnicí EP a Rady 2009/147/ES o ochraně volně žijících ptáků (směrnice o ptácích) a koliduje se závazky vyplývajícími z členství České republiky v Bernské úmluvě o ochraně evropské fauny a flory a přírodních stanovišť a Bonnské úmluvě o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů. Právě nově přijatá rezoluce a návazná směrnice k prevenci otrav ptáků, kterou schválila 11. konference smluvních stran Bonnské úmluvy v listopadu 2014, byla impulsem pořádání meziresortního semináře, kterého se zúčastnilo celkem 25 účastníků. Vedle zástupců pořadatelské organizace, tj. Ministerstva životního prostředí, zde byli mimo jiné také zástupci Ministerstva zemědělství, AOPK ČR, ČIŽP, Státní veterinární správy, Ústředního kontrolního a zkušebního ústavu zemědělského, Krajské veterinární správy, Veterinární a farmaceutické univerzity v Brně, Policie ČR a samozřejmě i zástupci nevládních organizací – České společnosti ornitologické, Alka Wildlife, Českomoravské myslivecké jednoty (ČMMJ) i Národní síť záchranných stanic.

Účastníci semináře, odborníci s vesměs velkými zkušenostmi s diskutovanou problematikou, se shodli na tom, že pro účinné řešení situace je nutné zapojení a spolupráce všech dotčených rezortů a institucí a doporučili vytvoření meziresortní pracovní skupiny, která se bude problematikou otrav a dalších nelegálních způsobů zabíjení volně žijících živočichů – zejména ptáků – zabývat. Hlavním úkolem pracovní skupiny bude vypracování Národní strategie v boji proti nelegálnímu zabíjení volně žijících živočichů a její následné plnění. V rámci pracovní skupiny by měla existovat rovněž spolupráce na mezinárodní úrovni. V této souvislosti byl zmíněn tzv. projekt „dog unit“, tedy využití cvičených psů speciálně na vyhledávání otrávených návnad, které má již například v Maďarsku velmi dobré úspěchy.

Jako dalším velmi důležitým momentem při řešení dané problematiky je podle zúčastněných mimo osvěty a spolupráce s veřejností také diskuze se zájmovými skupinami (myslivci, chovatelé, zemědělci ad.). V případě otrav olověnými broky je potřeba vést diskusi zejména s Ministerstvem zemědělství a ČMMJ a jednat o alternativách a jejich zavedení do běžné praxe. V rámci činnosti pracovní skupiny by měla být rovněž vytvořena jednotná databáze evidence případů nelegálně otrávených jedinců. Věříme, že společnými silami se podaří snížit množství případů nelegálně usmrčených živočichů a konfliktů mezi lidmi a volně žijícími živočichy nejen na území České republiky.

David Fuka, Libuše Vlasáková

V Brně jednal IX. Sněm ČSOP

O víkendu 21.–22. listopadu 2015 se v Brně sešel IX. Sněm Českého svazu ochránců přírody. Na sto delegátů, zastupujících 300 základních organizací a více jak šest a půl tisíce členů této nevládní organizace, se zabývalo hodnocením činnosti Svazu v uplynulých třech a půl letech, aktuálními otázkami ochrany přírody a změnami stanov ČSOP, vyvolanými novým občanským zákoníkem. Volilo se také nové vedení Českého svazu ochránců přírody. Součástí sněmu bylo i předání ocenění některým členům ČSOP.

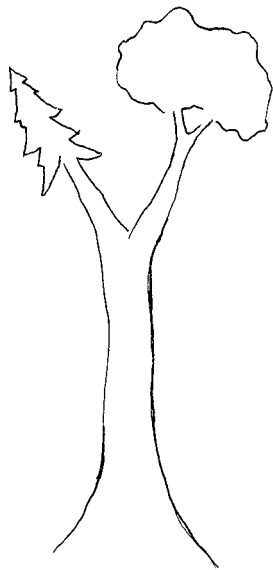
Pohled zpátky do uplynulých let byl poměrně optimistický. V rámci programu „Ochrana biodiverzity“ bylo podpořeno přes 800 lokálních projektů. Pozemkové spolky pečují o téměř 3 000 ha přírodně cenných pozemků, z toho 120 hektarů bylo vykoupeno do majetku ČSOP díky veřejné sbírce „Místo pro přírodu“. Národní síť záchranných stanic pokrývá celé území republiky a více jak polovinu pacientů se jí daří vracet do volné přírody. Rozběhla se kampaň „Naše mokřady“, jejímž cílem je mapování a pomoc se záchranou drobných mokřadních ploch v krajině. Mezinárodní kampaň „Uklidme svět“, již je ČSOP národním koordinátorem, se účastní 20 000 lidí ročně. Daří se připomínkovat klíčové zákony – hlas ČSOP byl silně slyšet zejména v souvislosti se zákonem o ochraně přírody a krajiny a souvisejícími předpisy nebo v případě sporů o speciální zákon pro národní park Šumava či tzv. „kácecí vyhlášku“. Můžeme zmínit rovněž aktivity také u zákona na ochranu zemědělského půdního fondu, ale i při projednávání nakonec neschváleného zákona o veřejné prospěšnosti, kde ČSOP hájil pozici dobrovolnických organizací proti „profesionálním“ neziskovkám. Povedlo se stabilizovat práci s dětmi a mládeží (v současné době pracuje pod ČSOP 60 oddílů mladých ochránců přírody). Pokračuje spolupráce s partnery, mezi kterými je nutné uvést zejména společnost NET4GAS, Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, státní podnik Lesy České republiky, Nadační fond Veolia či Agenturu ochrany přírody a krajiny ČR. Rozvíjí se i vnitrosvazové aktivity, reprezentované zejména oblíbenými každoročními zářijovými celostátními setkáními členů a přátel ČSOP či pravidelným vydáváním časopisu Krása našeho domova, který již letos dosáhl 15. ročníku své novodobé historie.

Daleko důležitější byl však pohled do budoucna. Z odborných témat se hodně mluvilo o problematice vody v krajině, zejména o zvyšování retenční schopnosti zemědělské krajiny, možnostech zrušení nevhodných odvodňovacích staveb a zařízení v zemědělské krajině. Diskutovala se také témata jako revitalizace vodních toků, velké vodní stavby (kanál Dunaj-Odra-Labe či plavební stupně na Labi), novela zákona EIA, ale i problematika palmového oleje

či Agenda 2030, zásadní dokument o globálním rozvoji schválený koncem října Valnou hromadou OSN.

K Agendě 2030 bylo přijato stanovisko, v němž mimo jiné ČSOP deklaruje odhodlání i nadále aktivně přispívat k naplnění cíle „Ochraňovat, obnovovat a podporovat udržitelné využívání terestrických ekosystémů, udržitelným způsobem obhospodařovat lesy, bojovat s desertifikací, zastavit a zvrátit degradaci půdy a území a zastavit ztrátu biodiverzity.“ V souvislosti s dalším cílem Agendy 2030 „Podniknout urgentní kroky k odvrácení změny klimatu a jejich dopadu“ vyzval Český svaz ochránců přírody členy naší vládní delegace, která se účastní tzv. klimatické konference COP 21 v Paříži, aby následovali vůdčí evropské státy a zasadili se o přijetí ambiciózní závazné a spravedlivé dohody, která zamezí nebezpečnému vzrůstu globální teploty o více než 2 °C oproti stavu před průmyslovou revolucí.

Velký prostor byl věnován i otázce ekocenter. Ekocentra ČSOP patří tradičně k zařízením, která kladou velký důraz na pobyt v přírodě a „osahání“ si přírody. Jsou z velké části postavená na dobrovolné bázi, na nadšení lidí, kteří je provozují. Existují obavy, že snahy o nacpání ekocenter do předem nastavených „tabulek“, které se v poslední době čím dál častěji objevují a které počítají spíše s velkými, profesionálními ekocentry, by mohla řadu Ekocenter ČSOP

zlikvidovat či přinejmenším znemožnit jejich přístup k finančním prostředkům.

Z vnitrosvazových témat byl velký prostor věnován rozvoji členské základny a propagaci ČSOP na veřejnosti. Byť se činnost ČSOP dnes více než dříve objevuje v rozhlase i televizi, jsou vydávána stanoviska k aktuálním tématům i zprávy o nejrůznějších zajímavostech z každodenní činnosti a dění v ČSOP lze sledovat i na facebooku (www.facebook.com/csop.cz), je v této oblasti stále co zlepšovat.

V čele Českého svazu ochránců přírody zůstává i nadále Libor Ambrozek.

Nový text Stanov ČSOP, stejně jako plné znění přijatých stanovisek či kompletní zprávu o činnosti v letech 2012–2015 najdete v aktualitách na webových stránkách www.csop.cz.

Jan Moravec

Medailonky

150 let od narození Jiřího Jandy – zakladatele prvních ornitologických rezervací v ČR

„Máme-li skutečně s prospěchem hájit zájmy i těch námi pohlcovaných, jest, jako v každém podnikání, první podmínkou, že je musíme znáti. Dobrá vůle je mnoho, ale bez poznání je prázdný pojem.“
Jiří Janda, 1924

V letošním roce uplynulo 150 let od narození Jiřího Jandy, středoškolského profesora, znalce přírody, vědce, význačného ornitologa a ochránce přírody. Odborné veřejnosti je znám především jako zakladatel pražské zoologické zahrady a Československé ornitologické společnosti.

Profesor Jiří Janda se narodil 24. dubna 1865 v Praze. Jeho otec Bohumil Janda-Cidlinský byl tajemník zemského výboru, spisovatel, básník překladatel a romanopisec. Po něm zdědil Jiří Janda literární schopnosti, které později

Profesor Jiří Janda se slonem Baby. Fota: archiv ZOO Praha

dokonale využil ve svých publikacích. Po svém otci byl i básnický založený a patřil k vynikajícím vypravěčům. Měl velkou lásku k přírodě a dovedl mistrně stylizovat své postřehy ze života zvířat, především ptáků. K opeřencům měl obzvláště vřelý vztah. Už jako devítiletý hoch si od svého otce vyprosil, aby mu koupil čížka a stehlíka. O rok později, když bylo Jiřímu Jandovi 10 let, jeho otec ve věku pouhých 44 let zemřel. Během těžké otcovy nemoci žila rodina Jandova celý rok v Poděbradech u dědečka. Ten byl milovníkem zvířat a choval v domácnosti řadu zpěvných ptáků, kočky, psy a pár koní. Pobyt u dědečka zanechal na životě Jiřího Jandy trvalou lásku k přírodě. Po smrti otce se Jiří Janda vrátil do Prahy, kde navštěvoval zprvu akademické gymnázium, posléze novoměstské gymnázium, kde také složil v roce 1884 maturitu.

Láska k přírodě přivedla Jiřího Jandu na filozofickou fakultu v Praze, kde v letech 1884–1889 studoval přírodní vědy. V letech 1887–1888 navštěvoval universitu v Grazu. Na pražské universitě studoval u profesora Antonína Friče, který patřil k význačným ornitologům a který také přispěl značnou měrou k dalšímu zaměření ve vývoji Jiřího Jandy. Rovněž působil u profesora Františka Vejdovského, kterého byl

Jiří Janda učitel

Působil nejdříve jako profesor na gymnáziu v Uherském Hradišti, poté v Kroměříži, ve Valašském Meziříčí a nakonec v Brně. V té době, v letech 1893–1904, se naplno věnoval studiu ornitologie. Vydal řadu ornitologických publikací, například: „*Užitečné ptactvo našeho domova*“ (1898) a zvláště pak „*Atlas ptactva středoevropského*“ (1902), který se dočkal II. vydání v roce 1929 a patří dodnes k pokladům naší ornitologie. Pro nižší stupeň středních škol sepsal učebnici zoologie. V roce 1904 se prof. Jiří Janda vrátil do Prahy, kde učil na reálce v Praze 7, a od roku 1907 pak na akademickém gymnáziu, kde působil až do roku 1926, kdy odešel do důchodu. Jiří Janda se stále věnoval publikační činnosti. Uveřejnil úctyhodnou řadu popularizačních i vědeckých článků a vydává další přírodovědné knihy, především z oboru ornitologie: „*Stručná ornithologie všeobecná*“ (1908), „*Přehled zemědělsky důležitého ptactva*“ (1905), „*Ptačí profily*“ (1911), „*O ptačím stěhování*“ (1914) v roce 1923 pak krásně ilustrovanou knihu „*Naše zpěvné ptactvo*“ a mnoho dalších. Širším tématům z přírody se věnuje v knihách „*Procházky přírodou*“ (1905), „*Les: obrázky a dojmy z přírody*“ (1906) či „*Rok*“ (1916). Úplně přepracoval čtvrté a páté vydání Woldřichovy-Bayerovy „*Zoologie pro vyšší třídy středních škol*“ (1918, 1922). Krátce před vypuknutím světové války začal vydávat obsáhlý čtyřdílný „*Velký ilustrovaný přírodopis všech tří říší*“ (1912), jehož druhé vydání vyšlo pak v roce 1930. První díl „*Ptáci-Ssavci*“ napsal sám. V letech 1926–1930 vydalo nakladatelství J. Otto velké vydání „*Brehmova života zvířat*“, kde spolu

Jiří Janda (třetí zleva) se svými spolupracovníky nad prvním modelem zoologické zahrady z roku 1926.

s dalšími zoology redigoval celou řadu a svazky o ptácích sám přeložil a doplnil svými poznatky. Mimo vlastní publikační činnost redigoval „*Vědu přírodní*“, kde také publikoval mnoho vlastních ilustrací ptáků.

Založení ornitologických spolků
V dubnu 1926 v pražské restauraci U Bumbříčka zakládá 13 předních ornitologů Československou ornithologickou společnost. Prvním předsedou byl zvolen prof. Jiří Janda. Stanovy společnosti byly schváleny až v roce 1928. Byl rovněž spoluzakladatelem (27. června 1930) Klubu pěstitelů exotického ptactva a rovněž v tomto spolku zastával funkci předsedy, a to až do 25. ledna 1931, kdy odstoupil z důvodů značné zaneprázdněnosti. Byl však jmenován čestným předsedou a i nadále se zúčastňoval aktivně práce chovatelů exotického ptactva. Sám byl významným chovatelem řady druhů papoušků, zvláště amazoňanů, ale i dalších druhů exotických ptáků, které pravidelně vystavoval na klubových výstavách. Značné praktické znalosti ve svém oboru získal prof. J. Janda častými studijními cestami do zahraničí. V roce 1903 podnikl dlouhodobou cestu kolem pobřeží poloostrova Koly po Ledovém moři až do Alexandrovska. Procestoval rovněž jižní Rusko až po severní Persii a studoval přírodu i na Korsice, v Alžírsku a Tunisku.

Jiří Janda byl také znalcem Masarykovy akademie práce a předsedou jejího ornitologického ústavu a čestným členem Šafaříkovy učené společnosti v Bratislavě.

Jandův přínos k ochraně přírody
Vzhledem k celoživotnímu zaměření Jiřího Jandy není překvapením, že se aktivně zasazoval za ochranu přírody. Na počátku dvacátého století zformuloval návrh na přijetí zákona na ochranu ptactva. Záměr zákona obsahoval důvody, proč by měl být přijat, co by měl obsahovat a z jakých hledisek být koncipován. Zůstal jen ve fázi záměru. Zejména po přestěhování do Prahy se v publikacích více soustředil na ochranu ptactva. Jmenujme knihy: „*Ochrana hospodářsky užitelného ptactva*“ (1904) a „*Přehled zemědělsky důležitého ptactva*“ (1905), „*O vhodné ochraně ptactva*“ (1935). Například ve druhé ze jmenovaných publikací upozorňuje na potřebu ochrany doupných stromů a v místech jejich nedostatku

doporučuje nahrazování chybějících dutin vyvěšováním budek. Inspirativní je výzva k zakládání „*ptačích útulen*“ tam „*kde kultura načisto oholila půdu na míle v šíř i dál*“ a kde „*na několik hodin do čtverce mimo skřívana – ptáka pouště! – strnada a u osad vrabce, nespátríti opeřence*“, tam všude je „*nutno se chopiti arci prostředků radikálnějších*“. Myslí tím zakládání remízů na zemědělské půdě vhodného složení a dostatečné rozlohy pro zvýšení hnízdní a potravní nabídky pro ptactvo.

Roku 1919 byl Jiří Janda jmenován státním konzervátorem přírodních památek. Navrhl zřízení několika ptačích rezervací na jižní Moravě i jinde. V roce 1908 pomáhá ústeckému velkoobchodníkovi Heinrichu Lumpemu zakládat v Ústí nad Labem první ptačí rezervaci u nás (tzv. „*Lumpepark*“), na jehož základech vyrostla po roce 1945 současná Zoologická zahrada Ústí nad Labem.

V létě 1920 uskutečnil ornitologický výzkum Tater (výsledky v r. 1921 uveřejnil ve Vědě přírodní) a navrhl tzv. „ptačí útulny“ (Štrbskou v oblasti Mlýnské doliny o výměře 2 500 ha a Javorinskou s výměrou 3 000 ha). Intenzivně jednal o zřízení československo-polského tatranského přírodního parku. Zejména je třeba zmínit jeho účast (spolu s botanikem Karlem Dominem, geografem Viktorem Dvorským a geologem Radimem Kettnerem) na „*Konferenci zástupců polské a československé vědy*“, konané v Krakově 8.–10. 12. 1925. Tato konference byla pro vznik tatranského parku důležitá. Bylo zde vymezeno bilaterální území parku, navržena jeho organizace, ochranné podmínky pro krajinu, lesy, květenu a zvířenu a pravidla pro turistické využití. Navíc zde byla učiněna výzva i k ochraně jedinečného území Pienin formou zřízení přeshraničního parku.

V květnu 1923 navrhuje společně s R. Maximovičem a J. Klíkou ptačí rezervaci na Dunaji, kde je „*konstatována bohatá fauna ptačí, zejména kormoránů a volavek*“.

V ochraně ptactva se angažoval i na mezinárodním poli, byl předsedou International Committee for Bird Protection (ICBP – mezinárodní společnost pro ochranu ptáků, předchůdce dnešního BirdLife International) a dopisujícím

členem Office Internationl pour la Protection de la Nature v Bruselu (mezinárodní institut pro ochranu přírody).

Založení pražské ZOO

Je nesnadné určit, ve kterých směrech své činnosti získal profesor Janda největší zásluhy, ale založení pražské zoologické zahrady mezi ně bezesporu patří. Založení zoologické zahrady v Praze byl Jandův sen už od útlého mládí. Za uskutečnění této své touhy bojoval prakticky celý svůj život. Účelnost zoologické zahrady v Praze propagoval v člancích, na přednáškách i v knihách a četných interwencích na nejvyšších místech. Tento plán nosil v hlavě už od svých 19 let, kdy se v roce 1884 vrátil z cesty do Drážďan, kde navštívil tamní zoologickou zahradu. Už v té době se objevují v novinách úvahy o zřízení zoologické zahrady, tehdy ve Stromovce. Ale všechny snahy se i v dalších letech minuly účinkem. V roce 1904 se podařilo znovu otevřít otázku zřízení zoo v Praze. A jedním ze zanícených propagátorů se stává Jiří Janda. V roce 1906 byl proto vyzván tehdejším primátorem Prahy, aby započal přípravu k zřízení zoologické zahrady na ostrově Štvanici. Ve spolupráci s vrchním městským inženýrem a městským stavebním inženýrem Janda připravil podrobné plány. Nakonec však městská rada starších záměr neschválila. Další diskuse a nadějně úvahy pak definitivně přerušila válka. Teprve v roce 1919 byl podán návrh v poradním sboru přírodovědecko-matematického Ministerstva školství a národní osvěty, aby ministerstvo samo se chopilo iniciativy k zřízení zoologické zahrady v Praze. Byl jmenován i výbor, který pověřil Jiřího Jandu, aby se ujal přípravných prací. Bylo vytipováno několik míst. Jako nejvhodnější místo vybral právě území v Praze – Troji. Rozhodování napomohlo, když v roce 1922 velkostatkář Alois Svoboda daroval Československému státu k oslavě sedmdesátých narozenin prezidenta T. G. Masaryka pozemky v Troji s podmínkou, že část území bude sloužit k vybudování zoologické a botanické zahrady.

Ministr školství a národní osvěty 17. 3. 1922 pověřuje profesora Jiřího Jandu jednáním a následně 18. března 1923 vedením přípravných prací pro zřízení zoologické zahrady v Troji. Doslovně znělo: Pověřuji Vás vedením přípravných prací pro zřízení projektované zoologické zahrady v Troji a očekávám, že jak jste již svojí prací prokázal, i nadále se vynasnažíte, aby zahrada ta, jejíž potřeba pro vědeckou, badatelskou, vyučovací a osvětovou činnost jest uznávána, mohla z Vašich odborných rad a zkušeností býti zřízena co nejdříve. Profesor Janda musel nadále úporně bojovat o pražskou zoo proti mnohým překážkám. 21. května 1926 se konala v zasedací síni Staroměstské radnice ustavující hromada „*Hospodářského, nákupního a stavebního družstva Zoologická zahrada*“ za předsednictví profesora Jiřího Jandy, který se také stal prvním předsedou družstva a zastával tuto funkci až do roku 1932. Konečně se životní sen J. Jandy splnil. 28. září 1931 byla otevřena pro veřejnost zoologická zahrada v Praze, jejimž se v 67 letech stal prvním ředitelem. V této době publikoval mnoho článků a knih o zoologických zahradách jako například „*Zoologická zahrada*“ (1924) nebo „*ZOO*“ (1927), které jsou dodnes zdrojem poučení a inspirace.

Po založení a otevření ZOO v Praze se musel Jiří Janda potýkat s nedostatkem finančních prostředků na provoz a rozvoj zahrady, nesčetnými nepochopeními a útoky, kterým však čelil s neúnavností jemu vlastní. Nakonec zřejmě vyčerpání v kombinaci se srdeční chorobou přispělo k jeho náhlému skonu 25. srpna 1938.

Po založení a otevření ZOO v Praze se musel Jiří Janda potýkat s nedostatkem finančních prostředků na provoz a rozvoj zahrady, nesčetnými nepochopeními a útoky, kterým však čelil s neúnavností jemu vlastní. Nakonec zřejmě vyčerpání v kombinaci se srdeční chorobou přispělo k jeho náhlému skonu 25. srpna 1938.

Pavel Pešout

Pozn. autora: Původní text od RNDr. Jiřího Felixe, převzatý se souhlasem ZOO Praha (http://www.zoopraha.cz/vse-o-zoo/historie), byl autorem upraven a doplněn pro potřeby časopisu Ochrana přírody.

Použité zdroje:
Domin K. (1926): Projekt zřízení přírodního parku tatranského. 13 str. Alois Wiesner, Praha.
Felix J. (1998): Za profesorem Jiřím Jandou (online: http://www.zoopraha.cz/vse-o-zoo/historie).
Zoologická zahrada Praha [cit. 2015-15-11].
Heráňová H. (2013): Životopis a bibliografie prof. Jiřího Jandy. Gazela 40:99-119.
Heráňová H. (2014): Jiří Janda, pozapomenutý vědec a publicista. *Živa* 1/2014: IV-V.
Koreň M. (2009): Galéria priekopnikov ochrany prírody na slovenskej strane Tatier do vzniku

TANAP-u. Štúdie o Tatranskom národnom parku, 9(42):11-16.
Musílek J. (1938): In memoriam prof. Jiřího Jandy. *Sylvia* 3/3: 45-47. Praha
Stockmann V. (2013): Dejiny ochrany prírody na Slovensku. 792 str. ŠOP SR. Banská Bystrica.

K devadesátinám ochranáře a zoologa Otakara Leiského

Když jsem letos na Nový rok o dovolené na Šumavě spatřila úryvky Velkého zákona na informačním panelu Správy NP, byla jsem potěšena, že dobré myšlenky nebyly ani po půlstoletí zapomenuty. Nejméně tolik let uběhlo od doby, kdy byly tyto verše napsány Otakarem Leiským, jenž stál u zrodu československé ochrany přírody. Letos v listopadu oslavil devadesátiny – v plné duševní i tělesné svěžesti, ke které nepochybně přispěl i zdravý způsob života v dobrém souznění s přírodou, oproštěný od závislosti na spotřebě a materiálních statcích a motivovaný vyššími morálními principy. I když k jeho širokým aktivitám zaměřeným na ochranu přírody a krajiny nebyl totalitní režim vůbec přívětivý, došlo zřejmě i na přísloví „co tě nezabije, to tě posílí“.

Při letmé rekognoskaci na webu se objevuje ve spojitosti s jeho jménem zejména Hucul Club, založený v r. 1972 na ochranu ohroženého plemene huculského koně, kterého se podařilo zachránit v hodině (nebo spíše vteřině) poslední. Dál do historie už paměť moderních médií nesahá, připomeňme si proto základní data. Narozen 19. listopadu 1925 v Pardubicích, do začátku války žil

Otakar Leiský. Foto: archiv Hucul Clubu

na východním Slovensku, kde působil jeho otec – stavitel pro lesní správu. Zde také poznal a zamiloval si huculské koně. Vyšší třídy gymnázia absolvoval v Praze; od r. 1943 se jako člen Zpravodajské brigády zúčastnil protinacistického odboje a nakonec i Pražského povstání, za což byl několikrát vyznamenán. V letech 1945–49 začal studovat nejprve na lékařské fakultě, ale v r. 1948 přešel na přírodovědeckou fakultu, obor zoologie a antropologie. V letech 1950–75 (zpočátku ještě za studií) pracoval jako zoolog ve Státním ústavu památkové péče a ochrany přírody, který předcházel i dnešní Agentuře ochrany přírody a krajiny ČR. Podílel se na základech legislativy ochrany přírody – připravoval např. první vyhlášku na ochranu živočichů, a protože jsme v té době v naší legislativě žádný vzor neměli, musel se inspirovat v zahraničí. Spolu s L. Vodákem, se kterým měl společné také skautské ideály, se podílel na přípravě národního parku Šumava (v r. 1963 z politických důvodů vyhlášen jen jako CHKO) a vytvořili i znak, který se používá dodnes.

Kromě profesionální dráhy ochranáře směřovaly aktivity O. Leiského velmi výrazně i k dobrovolné ochraně přírody. V roce 1958 byl spoluzakladatelem nejstarší nevládní ekologické organizace v Československu – Sboru ochrany přírody Společnosti Národního muzea v Praze, později známé jako TIS – Svaz pro ochranu přírody a krajiny. Od začátku byl jeho tajemníkem a neúnavným organizátorem. TIS měl v působnosti širokou škálu různých ochranářských činností; jmenujme alespoň krasovou sekci, která prováděla průzkumy jeskyní a propastí nejen v Československu, ale i v Itálii a Chorvatsku. Expediční skupina vedla přírodovědné výzkumy v různých světadílech a mj. položila základy ke zřízení Národního parku Tassili n'Ajjer na střední Sahaře. Významné byly také celostátní akce Den ptactva a Stromy republiky; nedokončený, z politických důvodů, zůstal program Československo – zahrada Evropy. Nelze vynechat ani podíl TISu na poli environmentální výchovy, kde v sekcích ochranářského dorostu našla po okupaci v r. 1968 útočiště řada skautských oddílů. Ota, známější spíše pod přezdívkou Ralf, vedl i vlastní oddíl mládeže ve spolupráci se svou ženou Miladou

Leiskou. Ovlivnil některé své odchovance natolik, že se rozhodli pokračovat v jeho myšlenkách i profesionálně. Členy sto-pařského oddílu TISu byli např. M. Braniš, N. Johanisová, A. Klaudisová, E. Kučera, I. Makásek, P. Trpák, I. Rubík (i autorka článku). TIS vedl jako zájmový a víceméně nepolitický svaz, který občas zveřejnil i velmi nepopulární texty a fakta (např. MIčící jaro 1966), což tehdy stačilo k tomu, aby byl TIS v roce 1979 rozpuštěn. V té době měl 16,5 tisíce členů a jako jediný svaz neměl ve stanovách zakotvenu vedoucí úlohu komunistické strany. V ilegalitě, skrytý pod záštitou tehdejšího ČSTV, vydržel TIS přesně 10 let, pak byl znovu legalizován v čele s RNDr. Ing. E. Novákovou, DrSc. a O. Leiským. Již v roce 1972 založil Ota Hucul Club na záchranu téměř vyhynulého koňského plemene, kterému náš stát vděčí za mnohé oběti při bojích za naši svobodu. Ve složitých politických poměrech (i s přispěním svého rétorického umění) se podařilo Otovi huculské plemeno zachránit a vzbudit o ně zájem. V roce 1979 byl huculský kůň zařazený na seznam mezinárodního chráněného genofondu FAO a v r. 1994 byla v Krakově za přispění českých delegátů založena i Mezinárodní federace chovatelů huculského koně (HIF), která umožňuje spolupráci ve světovém měřítku. Huculové se dobře osvědčili při hipoterapii – pomáhají při léčení civilizačních chorob i ortopedických a neurologických poruch dětí i dospělých. Na farmě Zmrzlík v Praze-Řeporyjích se pořádají různé akce zaměřené na volnočasové aktivity, tábory pro mládež a soustředění nevyjímaje. S pomocí huculských koní, kteří jsou přitažliví zejména pro děti a mladistvé, se Ralfovi dále daří šířit ideu kladného vztahu k přírodě a trvale udržitelného způsobu života. I v současné době, která neziskovým projektům příliš nepřeje, je Ralf pro Hucul Club oporou, i když v tradici ochrany huculského koně významně pokračuje i jeho syn Leander Leiský.

Přejme Otovi Leiskému ještě dlouhá léta v plné, činorodé práci, a aby ho milovaná příroda stále odměňovala dobrým zdravím a svěží myslí jako doposud.

Dana Turoňová

Werner Hentschel – šťastná volba

Kdo se dlouhodobě zabývá ochranou přírody a krajiny v severních Čechách, jistě poznal Wenera Hentschela, který působil jako vedoucí Správy chráněné krajinné oblasti Labské pískovce v letech 1991 až 2007. Byl nejdéle působícím vedoucím na Správě CHKO Labské pískovce a ve své pozici se také výrazně zasa-dil o vznik národního parku České Švýcarsko. Dlouhá léta neúnavně podporoval přeshraniční spolupráci se Správou sousedního národního parku Sächsische Schweiz, ze které se vyvinula některá trvalá přátelství. Jeho saský kolega Jürgen Phoenix o tom napsal: „Werner Hentschel vybudoval po roce 1991 společně s Dr. Jürgenem Steinem, tehdejším vedoucím Správy národního parku Saské Švýcarsko, základy živé spolupráce mezi Správou CHKO Labské pískovce a oběma příhraničními národními parky. Za německé partnery, pro něž byl Werner Hentschel neocenitelný také tím, že svojí dvojjazyčností pomáhal odstraňovat jazykovou bariéru, bychom mu chtěli vřele poděkovat. V listopadu letošního roku oslavil Werner Hentschel své 70. narozeniny. Jistě to pro něho nebude důvod, aby se stáhl do ústraní. Těšíme se, že svými bohatými zkušenostmi a přímostí bude ještě řadu let v Českosaském Švýcarsku pro mladší generace učitelem a vzorem. Chtěl bych mu jako dlouholetému kolegovi a příteli osobně srdečně gratulovat k narozeninám a popřát stálé zdraví, neutuchající energii a také mnoho radosti a úspěchů

Na záběru, který vznikl při českoněmecké exkurzi v roklí Uttewalder Grund v národním parku Saské Švýcarsko, stojí uprostřed náš jubilant, ne nadarmo přezdívaný Velký Werner. Foto: Václav Sojka (2007)

při uskutečňování stávajících nebo chystaných aktivit společně s jeho ženou Hanou a v širokém kruhu jeho přátel a známých.“

Dalším pamětníkem našeho oslavence je pan Petr Moucha, který se jako bývalý náměstek ředitele ČÚOP (Český ústav ochrany přírody) zúčastnil výběrového řízení, ze kterého vzešel Werner Hentschel jako vedoucí Správy CHKO Labské pískovce. Dnes, s odstupem takřka čtvrt století, zavzpomínal: „Jeho výběr byla šťastná volba. Za velmi krátkou dobu se stal jedním z nejlepších vedoucích správ. Důvěrná znalost regionu i lesnického prostředí, ze kterého přicházel, spolu s vysokou odborností mu umožňovaly prosazovat u veřejnosti ne vždy populární omezení vyplývající z poslání CHKO. Uměním vyjednávat, důsledností a schopností věcně argumentovat si získal nejen své kolegy a nadřízené, ale i starosty obcí. Díky uvedeným schopnostem dokázal zajistit finanční prostředky na realizaci náročných projektů pro přírodu i pro chod pracoviště, které vedl. Mimo jiné zajistil prostředky pro vybudování předchozího i současného sídla správy.“

Svým odchodem do důchodu neztratil Werner Hentschel nic ze své energie pracovat ve prospěch ochrany přírody. Zaměstnanci Správy CHKO Labské pískovce se připojují k řadě gratulantů a s vděčností také vzpomínají na společné výlety.

Karel Stein

Nové právní předpisy a další dokumenty v oblasti ochrany přírody a krajiny

(přehled vybraných aktualit za období říjen 2015 – listopad 2015)

Zákon č. 268/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony se dotýká

mimo jiné silniční vegetace. Dochází k drobné změně v ust. § 15 odst. 2, kdy nově je oprávněn v souladu se zvláštními předpisy (především s ohledem na zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění) kromě vlastníka silnice, místní komunikace nebo dálnice kácet dřeviny též správce těchto komunikací. Dále došlo ke změně v ust. § 14 odst. 1 písm. b) v tom smyslu, že silniční vegetace je i v případě průjezdního úseku dálnice a silnice jejich příslušenstvím dle § 13 písm. d). Účinnost od 31. 12. 2016.

Vyhláška č. 270/2015 Sb., kterou se mění vyhláška č. 352/2008 Sb., o podrobnostech nakládání s odpady z autovraků, vybraných autovraků, o způsobu vedení jejich evidence a evidence odpadů vznikajících v zařízeních ke sběru a zpracování autovraků a o informačním systému sledování toků vybraných autovraků (o podrobnostech nakládání s autovraky), ve znění pozdějších předpisů stanoví nově znění Přílohy č. 3 – Potvrzení o převzetí autovraku do zařízení ke sběru autovraků a č. 4 – Hlášení o sběru a zpracování autovraků, jejich částí, o produkci a nakládání s odpady. Účinnost od 1. 1. 2016.

Vyhláška č. 264/2015 Sb., kterou se mění vyhláška č. 5/2011 Sb., o vymezení hydrogeologických rajonů a útvarů podzemních vod, způsobu hodnocení stavu podzemních vod a náležitostech programů zjišťování a hodnocení stavu podzemních vod mimo jiné mění ust. § 2 písm. d) a § 7 odst. 3 vyhlášky č. 5/2011 Sb., a nově upravuje přílohu č. 3 – část A: Kritéria dobrého a nevyhovujícího chemického stavu podzemních vod, resp. stanovuje, za jakých podmínek se chemický stav útvaru podzemních vod považuje za dobrý, a přílohu č. 5 – část A: Postup hodnocení jakosti podzemních vod včetně tabulky se seznamem znečišťujících látek a ukazatelů a jejich hodnot. Účinnost od 20. 10. 2015.

Vyhláška č. 257/2015 Sb., kterou se mění vyhláška č. 103/2010 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o právu na informace o životním prostředí, která upravuje témata prostorových dat, podmínky užití prostorových dat a služeb založených na prostorových datech, rozsah průběžně aktualizovaných dat velkého objemu, lhůty, ve kterých musí povinný

subjekt nebo jiný poskytovatel prostorových dat vytvořit metadata k jím pořízeným prostorovým datům a službám založeným na prostorových datech a způsob vedení evidence o veřejném využívání a zpřístupňování prostorových dat měni pouze zastaralou terminologii související s Evropskou unií. Účinnost 9. 10. 2015.

Věstník Ministerstva životního prostředí ročník XXV – říjen 2015 – ČÁSTKA 9 mimo jiné obsahuje Dodatek č. 7 ke Směrnici MŽP č. 4/2015 o poskytování finančních prostředků ze Státního fondu životního prostředí ČR (SFŽP) prostřednictvím Národního programu Životní prostředí. Součástí tohoto dodatku je výzva č. 6/2015 k předkládání žádostí o poskytnutí podpory z tohoto programu, jejíž prioritní oblastí je životní prostředí ve městech a obcích, konkrétně zlepšení funkčního stavu zeleně ve městech a obcích, resp. cílem podpory je zajistit zachování a vymezení nových ploch a prvků zeleně jako součástí funkčního a strukturovaného systému sídelní zeleně v sídlech v rámci územního plánování tak, aby byla zajištěna základní podmínka pro plnění jeho funkcí. O finanční podporu z prostředků SFŽP mohou žádat obce oceněné titulem „Zelená stuha“ (výherci krajského kola soutěže Vesnice roku) a obce oceněné titulem „Zelená stuha ČR“ (výherci celostátního kola soutěže).

Aktuality sestavuje právní oddělení pro veřejnou správu AOPK ČR, kontakt: jitka.porkertova@nature.cz

Recenze

Příležitosti a výzvy environmentálního výzkumu

Frouz J. & Moldan B.

Karolinum Praha (2015). 312 str. ISBN 978-80-246-2667-3. Cena 370 Kč

Ochrana životního prostředí je tradičně založena na pěti základních nástrojích, kterými se staly právní regulace, ekonomické pobídky, informování, výchova a vzdělávání veřejnosti

a cílových skupin obyvatelstva a získávání jejich podpory a v neposlední řadě věda, výzkum, technický vývoj, inovace a odborný průzkum. Pátou a v praxi nejčastěji uplatňovanou možností zůstává rozumná kombinace všech čtyř zmiňovaných přístupů. V ideálním případě poskytují věda a výzkum péči o životní prostředí nejen nezbytný základní koncepční rámec, ale i těžko zpochybnitelné a robustní údaje, důkazy a argumenty. Vazba mezi praktickou ochranou životního prostředí a vědou a výzkumem bývá i zpětná: péče o prostředí, v němž žijeme, může vědu, výzkum a technický vývoj vhodně nasměrovat.

Jedna z nejvýznamnějších osobností environmentalistiky v České republice, Bedřich Moldan, a jeho nástupce ve funkci ředitele Centra pro otázky životního prostředí UK, uznávaný půdní biolog a odborník na obnovu krajiny Jan Frouz sestavili zajímavý sborník příspěvků představujících některé výstupy na životní prostředí zaměřeného výzkumu probíhajícího na různých pracovištích Univerzity Karlovy. Celkem 16 kapitol tvoří výsledky jak v dnešní době honby za inovacemi zhusta přehlíženého základního bádání, tak v praxi okamžitě použitelné znalosti získané aplikovaným výzkumem.

Již z názvu jednotlivých témat je patrné několik zákonitostí. Věda či vědy o životním prostředí nutně musí mít vysloveně mezioborový charakter. I když základem péče o životní prostředí zůstávají i nadále přírodní vědy, opomenout nelze ani technické, ekonomické a jak tradiční, tak v poslední době se prudce rozvíjející společenskovědní disciplíny. A konečně na důkazech založená ochrana životního prostředí vyžaduje kromě nezbytných údajů i propracovanou interpretaci zákonitostí, podle nichž svět kolem nás funguje. Jejich popis zdaleka nestačí, potřebujeme mj. znát logický řetězec příčin a důsledků.

Po úvodní kapitole, zabývající se základními otázkami souvisejícími s jedněmi vzývanými, jinými striktně odmítanými změnami podnebí, má čtenář možnost seznámit se na modelové skupině ptáků s jejich dopady na biologickou rozmanitost. Protože čeští vědci zkoumající rostlinné invaze patří ke světové špičce, nemůže v recenzované publikaci chybět stať věnovaná zmiňované problematice. „Nové“

nerovnovážné paradigma ekologie změnilo náš pohled na zásahy zvenčí působící na ekosystémy (viz Ochrana přírody, 65, 3, 27-30, 2010). Na disturbance se proto zaměřily hned dvě kapitoly sborníku. Zatímco první vyhodnocuje jejich vliv na minulou, současnou a budoucí krajinu v ČR, další se zabývá zcela konkrétním případem, téměř dvě desetiletí hromadnými sdělovacími prostředky propíranou gradaci populačního cyklu lýkožrouta smrkového (*Ips typographus*) na Šumavě. Okyselování ohrožovalo přírodu v ČR zejména v 80. a 90. letech 20. století. O tom, že nad tímto problémem nemůžeme mávnout rukou ani dnes, nás přesvědčuje dlouholetý výzkum tatranských a šumavských jezer.

Na rozdíl od některých cizorodých látek znečišťujících vodní zdroje, jejichž dopady na prostředí jsou známé a jejichž množství dlouhodobě, pravidelně a standardními metodami sledujeme, organické mikropolutanty jsme až do nedávna přehlíželi. Přitom zbytky pesticidů, léčiv a antikoncepčních přípravků mohou ovlivňovat živou složku ekosystémů (biotu) jako endokrinní disruptory. Tímto termínem označujeme látky, které se do organismu dostávají z vnějšku a které v něm narušují fyziologické funkce hormonů. Kapitola na toto téma není jen hutnou rešerší problematiky v globálním a evropském měřítku, ale čtenář se v ní dozví i o situaci v ČR. Ani statě o znečištění ovzduší a o vlivu prostředí a životního stylu na lidské zdraví nejsou zrovna radostným čtením. Věděli jste, že i když v pražských tělocvičnách bývají koncentrace polévatého prachu neboli atmosférického aerosolu nižší, než ukládají příslušné zákonné normy, nadýchají školáci v důsledku zvýšené plicní ventilace i několikanásobně více, než stanovují uvedené zdravotní limity? Navíc se Česká republika řadí mezi státy s vyšší zátěží dětské populace pasivním kouřením, než je celosvětový průměr.

Část knihy, shrnující některé společensko-vědní aspekty životního prostředí, zahajuje čtivý příspěvek o vývoji lidské společnosti a přírody v českých zemích, a to od pravěku po současnou globalizaci. Uživatel sborníku má ne zcela běžnou příležitost dozvědět se více o dvou novějších koncepcích, kterými jsou společenský metabolismus a environmentální

bezpečnost lidské společnosti. Proč by měla praktická péče o životní prostředí vycházet z důkazů, ilustruje příklad skrytých nákladů možné těžby uhlí v oblastech, které se v současnosti nacházejí v Severočeské hnědouvelné pánvi a které jsou již za územními limity těžby. Řadu často pozoruhodných výstupů environmentálního vzdělávání a výchovy jak v zahraničí, tak v ČR diskutuje samostatná pasáž textu. Výběr příspěvků uzavírá kapitola soustřeďující se na prosazování a vymáhání práva životního prostředí v ČR.

Musím ocenit, že většina textu je psána srozumitelně a tvrzení v něm uvedená podporují jak verbální a grafické údaje, tak četné odkazy na primární zdroje. Jako každá antologie, představuje nutně také recenzovaná publikace subjektivní výběr redaktorů. Dovedl bych si v ní představit příspěvky kupř. o současných poznatcích o možnostech hodnocení povodňového rizika, o pokračující suburbanizaci či o vývoji postojů nejširší veřejnosti a cílových skupin obyvatelstva k ochraně životního prostředí.

Do přehledu některých výsledků environmentálního výzkumu na Univerzitě Karlově, sestaveného J. Frouzem a B. Moldanem, se s chutí začte každý, komu není stav životního prostředí naprosto lhostejný. Pokud ale po něm sáhnou

i lidé, kteří na různé úrovni politicky rozhodují právě o péči o životní prostředí, nebude to vůbec na škodu.

Jan Plesník

Ptáci jižních Čech

Jihočeský kraj, České Budějovice (2015), 640 stran. ISBN: 978-80-87520-12-3.

Čtyři roky práce, tři hlavní editoři, 14 dalších autorů textu, 54 fotografů, jedna ilustrátorka – a výsledkem je monumentální kniha o ptácích, která u nás nemá obdoby! Celkem 639 stran, 1 800 fotografií, 500 originálních kreseb, 400 grafů a tabulek a navíc CD s ptačími hlasy. Publikaci vydal na podzim letošního roku Jihočeský kraj ve spolupráci s Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR.

Kniha vyniká moderním pojetím a designem, uměřenou výpravností a grafickou čistotou, ale také tím, že se jedná o regionální publikaci s výrazným celostátním přesahem a dosahem. Proč právě jižní Čechy a ptáci? Protože jižní Čechy mají v ornitologii dlouhou tradici a skvělou současnost: desítky let zde pracuje řada dobře organizovaných vynikajících amatérských ornitologů, pro mnohé vědce zdejší krajina je a byla těžištěm jejich výzkumů. To vše dokládá tato kniha. Nevznikla by však bez nadšení a vytrvalosti autorů a hlavně editorů, a za to jim patří veliký dík nás všech ostatních!

Publikace je uspořádána do 12 základních celků. Úvodní kapitola charakterizuje ptáky jako živočišnou skupinu a uvádí jejich systematiku na úrovni řádů v nejnovějším pojetí a řazení v systému, které možná mnohé překvapí. Následující kapitoly se zevrubně zabývají historií a současností ornitologického výzkumu jižních Čech a přírodními poměry – zde je precizně zpracována charakteristika přírody a krajiny včetně historického vývoje a podrobně je popsána také metodika zpracování publikace. Hlavní část knihy je věnována jednotlivým druhům hnízdících (193 druhů) a pravidelně protahujících ptáků (36 druhů). Text začíná popisem a návodem, jak poznat druh v přírodě – tím

se tedy publikace stává i originální příručkou k poznávání jednotlivých druhů s mnoha výstižnými kresbami a fotografiemi. V dalších částech je popsána biologie a rozšíření druhu a velmi podrobně výskyt v jižních Čechách. Nashromážděná data jsou interpretována v historickém kontextu a podle jednotlivých časových období, přičemž hlavními jsou roky 2001–2012; mnohdy však je hodnocené období i více než 150 let dlouhé. V knize najdeme celou řadu doposud nepublikovaných kvantitativních údajů. Vše je doplněno mnoha grafy a samostatnou pochvalu zaslouží obsáhlý seznam literatury, kde mohou zájemci najít další informace a zejména původní zprávy o pozorování jednotlivých druhů.

Je mi velkým potěšením napsat, že hlavní editor Bohuslav Kloubec a tři další autoři – Josef Albrecht, Jiří Bureš a Jiří Pykal, jsou nebo ještě nedávno byli zaměstnanci naší Agentury, podobně jako autoři mnoha excelentních fotografií Josef Hlásek a Jan Ševčík. Jedním z úkolů AOPK ČR je osvěta a prezentace výsledků nejen naší práce, ale i práce spolupracujících organizací a jednotlivců. V publikaci Ptáci jižních Čech bylo využito a zpracováno velké množství dat získaných terénním pozorováním, na nichž se naše organizace podílela. Velmi významnou součástí knihy je CD s nahrávkami 233 druhů ptáků v nebyvalé šíři repertoáru vokálních a jiných akustických projevů

jednotlivých druhů, včetně velmi vzácných hlasů. Tento výběr je zřejmě poslední prací vynikajícího Pavla Pelze, který se vydání knihy již nedočkal. Jsou zde zároveň, u nás poprvé v takovém rozsahu, detailně popsány a srozumitelně transkribovány jednotlivé typy hlasů všech popisovaných druhů. Navíc originální grafy intenzity sezónní hlasové aktivity nám umožňují si dobře naplánovat výpravu za vybranými ptáky.

Věřím, že všichni čtenáři ocení promyšlené rozvržení knihy, u jednotlivých ptačích druhů pečlivost autorů při zpracovávání všech dostupných údajů, čtivý text a také všechny ilustrace, fotografie, mapy a grafy, které tvoří dohromady jedolnitý celek. Myslím, že by potěšilo všechny milovníky a obdivovatele ptáků, stejně jako další návštěvníky přírody napříč celou republikou, kdyby se i v ostatních krajích a regionech našly skupiny odborníků schopných podobně propracovaným způsobem připravit vydání obdobných publikací. Nechci nikoho jmenovat, ale např. jižní Morava, východní Čechy nebo Moravskoslezský kraj by si to jistě zasloužily.

Závěrem mi dovoluťe, abych autorům ještě jednou poděkoval a Vám, čtenářům, popřál příjemné čtení a hlavně poučení o našich opeřencích. A samozřejmě krásné zážitky v přírodě při dobrodružném a vzrušujícím sledování ptačího světa v nejrůznějších prostředích od rybníků a luk až do lesů a hor. V místech chráněných i nechráněných, v divočině i v krajině člověkem vytvořené, udržované a využívané.

František Pojer

Summary

Jagoš B.: Forests in the Bílé Karpaty/White Carpathians Mts. Protected Landscape Area

On November 3, 1980, the Bílé Karpaty/White Carpathians Mts. Protected Landscape Area (PLA) was established in south-eastern Moravia. In addition to famous Bílé Karpaty/White Carpathians Mts. species-rich

meadows, almost half of the PLA is covered by forests. The mountains, a part of the Western Carpathians, peak at the 970 m a.s.l. The area has been inhabited by humans for a long time and its natural conditions had been shaped by the Wallachian colonisation. In the 19th century, the first non-native woody species, particularly the Norway spruce, were introduced to the Bílé Karpaty/White Carpathians Mts. forests. Thus nowadays, the Norway spruce is the second most frequent woody species there, while the European beech has been the most common. Current forest management reverts to natural regeneration of broadleaved trees. Moreover, overpopulated hoofed game poses a serious problem there. There also are many land owners within the PLA. From a point of view of forest typology, a nutrient-rich series and a series enriched by mull prevail in the Bílé Karpaty/White Carpathians Mts. The Javorina National Nature Reserve is one of the most important forest protected areas situated in the PLA.

Tajovský K. & Mlejnek R.: Terrestrial Isopods (Oniscidea) in Caves of the Czech Republic

Terrestrial isopods are soil invertebrates frequently occurring also in the subterranean habitats including caves. Regardless the absence of characteristic subterranean representatives of terrestrial isopods in Central Europe categorized as troglobitic, the research undertaken in past decades in the Czech Republic brought together quite rich data about the occurrence of the arthropods in diverse subterranean habitats. Up to now, 27 terrestrial isopod species have been recorded in 26 karstic as well as 43 non-karstic systems. In the Czech caves, the characteristic troglophilic species include the isopods *Androniscus dentiger*, *Cyllistucus convexus* and partly also *Androniscus roseus* or *Trichoniscus pygmaeus*, all of them more (or exclusively) related to karstic cave systems than to non-karstic subterranean habitats. Nevertheless non-karstic systems were also rich in number of the recorded species, but trogloxene forms prevailed and species composition was strongly determined by the local above-ground fauna and movement abilities of the individual forms.

The results suggest that the Czech cave systems provide some rather rare soil fauna elements displaying less known or questionable distribution throughout Europe with important refuges.

Vítek J.: Little-known Landforms in Volcanic Rocks near the Town of Bruntál, Northern Moravia

The paper presents two lesser landforms in volcanic rocks (bazaltoides) around the town of Bruntál in northern Moravia. The Čedičová jeskyně u Meziny/Basaltic Cave near the Village of Mezina is sometimes referred to as lava cave, but there is the artificial excavated gallery. A rock pit and other microforms resulted from weathering in the porous basalt on top of Velký Roudný Hill.

Moravec J. & Tichý L.: The Hády Limestone Hill Site (the City of Brno, South Moravia) – Fifteen Years of the Efforts to Save It

The Hády Hill site (the suburbs of the city of Brno, South Moravia) value has been known since the mid-19th century. While a top of the hill has been protected since the mid-20th century, original slopes have step-by-step been replaced by limestone quarries. Despite intensive excavation, a lot of valuable wild species communities/assemblages have been preserved there. After terminating the excavation in 1997, also quarries became remarkable habitats because close-to-nature ecological restoration had been carried out there. Fifteen years ago, the Hády Land Trust was established, mainly aiming at preserving the abandoned limestone quarries against being built-up and other from a point of view of nature inappropriate uses. The association has step-by-step taken over the ownership and use rights for the whole southern Hády site, covering more than 30 hectares. In addition to management and maintenance, the Hády Land Trust has also been implementing various communication, education and public awareness activities. *Inter alia*, it manages the Lamacentrum. Alpacas are bred in one of the former quarries: in addition to grazing ruderalized vegetation, the llamas are used for environmental education and for zootherapy (traditional healing with animals).

Kučera T.: Woody Plants and Their Importance for Biological Diversity. Public Greenery (II).

Urban greenery benefits humans, plants and animals. Of the latter, birds are particularly attractive: a size of the park (at least 10 hectares) with full-grown woody plants with dominating broadleaved species is important. Another significant greenery's feature is its mutual connectivity with alleys, forming a green infrastructure. The general public perceives better cities and towns with high-quality greenery: particularly visitors appreciate such human settlements always more optimistically than local residents. The above simple pattern results in willingness to come back there, recommend the city or the town to friends, put simply, to contribute to visitor attendance of the city or towns and thus to its development. From tourism, particularly providers of services, namely of accommodation and of board & meals, and local businessmen and shopkeepers profit. Therefore, it is expected that the simple feedback loop would result in awareness among local/municipal politicians and in better greenery management in a public space.

Thus, long-term public space maintenance strategy should take into account natural aesthetics principles and through support to native woody plant species, contribute to native animal diversity.

Klápště J. & Franková L.: Drought – Half-hearted Solutions or a Strategic Approach?

Drought and climate change are the terms more and more intensively debated not only in the Czech Republic. In addition, they concern the general public. Climate change is caused by both natural and anthropogenic drivers, related undoubtedly with human land-use. Environmentally non-friendly use has often resulted in decrease in water retention capacity in the landscape and in its ecological stability/health. Water course canalization, destruction of landscape elements such as field margins, hedgerows or small wetlands, unsuitable agricultural practices, unsatisfactory state of most forest growths and other negative human interventions limit the capacity of the landscape to mitigate climate change and

significantly reduce its ability to maintain and to retain water, thus consequently contributing to extreme weather events.

For approving timely and effective climate change adaptation measures, the conceptual and strategic approach is needed. It was applied in developing the national-wide Climate Change Adaptation Strategy in the Czech Republic identifying the issues most threatened by climate change (e.g., nature and the landscape, air, agriculture, industry, etc.) and setting-up the basic principles of adaptation measures to climate change. The strategy was approved by the Government of the Czech Republic in October 2015. Consequently, the National Climate Change Action Plan (NAP) shall be elaborated in 2016: the document shall provide detailed measures including bodies in charge and deadlines. As a basis for developing a list of the measures in the NAP, documents Development of Implementing Measures for Mitigation of Drought and Lack of Water Negative Effects and General Study of Surface Water Accumulation Protection Zones/Areas in the Czech Republic shall also be used.

Mazancová E.: Who Is in Charge of Road Greenery in Municipalities?

The article deals with a long-term dispute over who is in charge of greenery along road stretches passing human settlements. In municipalities, the road greenery significantly serves as public greenery. Moreover, at the same time, if not well maintained and managed, it can pose an important threat to road traffic. Act No. 13/1997 on Traffic on the Road network and on Changing Certain Acts, as amended later, has not been considering the road vegetation maintenance and management as a part of road maintenance. Thus, courts have in some cases concluded that the authority in charge is a municipality since the road vegetation poses a role of public greenery along road stretches passing human settlements. Pursuant to the amendments to the above act which shall come into force on January 1, 2016, the road vegetation shall become a part of the road stretches passing human settlements. Thus, similarly to roads outside human settlements, it shall have to be maintained by road management bodies.

Bejček V. & Šťastný K.: The Fourth Breeding Bird Distribution Mapping in the Czech Republic

The current Breeding Bird Distribution Mapping in the Czech Republic, the fourth since the 1970s, has reached the half-time. Up to now, in 545 grids (80.4 %), there is at least one contributor mapping birds. In total, 331 ornithologists have been involved in the programme yet. As of November 18, 2015, 4,374 one-hour bird mapping results have been inserted to a database: in some grids, many one-hour mappings have been conducted (maximally 37). Nevertheless, in more than one quarter of grids, namely in 186 (27.4 %), no such an exercise has been carried out. One of the most important indicators of successful breeding bird distribution mapping is the number of bird species found in the individual grid. At present, more than 75 species have been recorded in 426 grids (63 %) while only from 34 grids (5 %) less than 25 species have been reported. Already after two years of mapping, some species have been displaying increase in the number of grids occupied, e.g. the Goosander, in North America known as the Common merganser (*Mergus merganser*), White-tailed eagle (*Haliaeetus albicilla*) or the Common crane (*Grus grus*). In addition, in some parts of the Czech Republic, certain species, e.g. the Egyptian goose (*Alopochen aegyptiaca*) or the Mandarin Duck (*Aix galericulata*), were for the first time found. On the other hand, decline both in distribution range and numbers, e.g. in the Little grebe (*Tachybaptus ruficollis*), Black-headed gull (*Larus/Chroicocephalus ridibundus*), Barn owl (*Tyto alba*) or the Little owl (*Athene noctua*) was revealed. Moreover, the authors of the article are aware of the fact that a lot of contributors have not inserted their data from the field into the database yet.

Peckert T. & Nováková B.: The First Ten Years of the Český les Mts. Protected Landscape Area

In 2015, the Český les Mts. Protected Landscape Area (PLA) celebrates the 10th anniversary of its founding. By establishing the PLA, long-term efforts of many governmental and non-governmental nature conservationists who were, after the Iron Curtain fall, fully aware of the nature and landscape

values of the area in western Bohemia that had been a non-go zone for the public for almost 40 years culminated. The PLA's first ten years were aiming at detailed surveying the area and at providing it with appropriate protection, conservation and management. In addition, the PLA Administration has been since the very beginning paying special attention to public relations. The public relations activities present nature conservation and landscape protection principles and PLA's natural and historical values to the public and to the target groups and at the same time they strengthen the relationship between local people and the landscape. During the activities, the PLA Administration has been collaborating with the regional partners, the Plzeň/Pilsen Region Office, local administrations/self-governance authorities, non-governmental organisations, etc.

Plesník J.: Is the Natura 2000 Network Worth It?

Directive 2009/147/EC of 30 November 2009 on the conservation of wild birds, commonly known as the Birds Directive, and Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora (the Habitats Directive) are the main legislative instruments for ensuring conservation and the sustainable use of nature in the European Union, particularly through the Natura 2000 network of areas of high biodiversity value. At present, the Natura 2000 network comprises 28,176 protected sites covering 18.2% of the land area of the EU, the largest network of conservation sites under a single regulatory framework in the world. Natura 2000 sites are highly heterogeneous and most contain human populations, agricultural land and forestry. Most are terrestrial or freshwater sites, although nearly 3,000 marine sites covering 4% of the EU marine waters have also been designated. The network provides protection to 450 wild bird species, 231 habitat types and more than 1,200 other species of Community interest.

The effect of climate change on the Natura 2000 network has been the subject of much research, focusing more frequently on species than habitats. Most studies found that climate change presents a serious challenge to the

Natura 2000 network in terms of both habitat and species protection. More specifically, species and habitat range shifts and population declines due to climate impacts will negatively impact the effectiveness of the Natura 2000 network across the EU. The effective management and restoration of the Natura 2000 areas is central to achieving the objectives of the directives. Despite progress in establishing the network, insufficient progress has been made in introducing conservation objectives and measures that fully respond to the needs of the protected habitats and species. A recent assessment for EU-27, based on data supplied by the Member States, estimates the total investments needed for managing the network to be at least € 5.8 billion per year. Natura 2000's primary aim is to protect biodiversity. However, the network does not exclude human activities: it is designed to ensure that people co-exist sustainably with the natural world. The benefits to people provided by the Natura 2000 network are estimated to be worth €223-314 billion per year. The number includes estimates of carbon sequestration and storage, water provision and purification, national hazards prevention, tourism & recreation and job creation. As only a subset of ecosystem services is included in this estimate it is likely to be conservative.

Zajíček P.: Remarkable Issues in the Georgian Karst Underground

As a part of a Czech Development Agency project, continuing co-operation between the Cave Administration of the Czech Republic and the Imereti Protected Cave Area in Georgia has produced new and remarkable knowledge on karst underground in the South Caucasian republic. Czech experts surveyed and documented parts of the Prometheus and Staplia Show Caves which have not been open for the public yet as well as other caves in the Imereti and Racha regions, at this moment accessible only for speleologists. Among them, recently discovered parts of the Muradi Cave in the Racha region should be mentioned because displaying a unique karst decoration in the form of ball-shaped bodies hanging on stalactites. Moreover, future Czech-Georgian co-operation shall aim not only at the latter cave.

Kontakty na autory

Vladimír Bejček

děkan FŽP ČZU v Praze
e: bejcek@fzp.czu.cz

Natalie Belisová

Správa NP České Švýcarsko
oddělení vztahů s veřejností a péče
o kulturní dědictví
e: n.belisova@npcs.cz

Martina Dvořáková

AOPK ČR
projektové oddělení
e: martina.dvorakova@nature.cz

Linda Franková

MŽP ČR
vedoucí oddělení programů
e: linda.frankova@mzp.cz

David Fuka

MŽP ČR
oddělení druhové ochrany
e: David.Fuka@mzp.cz

Bohumil Jagoš

AOPK ČR
RP SCHKO Bílé Karpaty
e: bohumil.jagos@nature.cz

Jiří Klápště

MŽP ČR
ředitel oboru obecné ochrany přírody a krajiny
e: jiri.klapste@mzp.cz

Tomáš Kučera

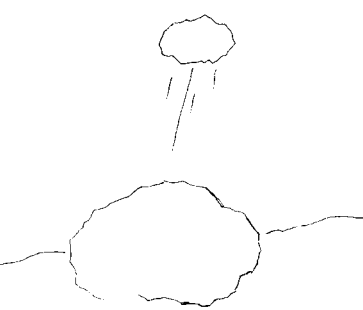
PřF JU v Českých Budějovicích
e: andrea.tomas@seznam.cz

Anna Limrová

AOPK ČR
ředitelka samostatného odboru OP ŽP
e: anna.limrova@nature.cz

Eva Mazancová

MŽP ČR
vedoucí oddělení horizontální a ekosystémové
legislativy
e: Eva.Mazancova@mzp.cz

Roman Mlejnek

Správa jeskyní ČR
e: mlejnek@caves.cz

Jan Moravec

Kancelář ÚVR ČSOP
e: jan.moravec@csop.cz

Barbora Nováková

AOPK ČR
RP SCHKO Český les
e: barbora.novakova@nature.cz

Jaroslav Obermajer

AOPK ČR
ředitel RP Střední Čechy
e: jaroslav.obermajer@nature.cz

Tomáš Peckert

AOPK ČR
ředitel RP SCHKO Český les
e: tomas.peckert@nature.cz

Pavel Pešout

AOPK ČR
ředitel sekce ochrany přírody a krajiny
e: pavel.pešout@nature.cz

Jan Plesník

AOPK ČR
oddělení mezinárodní spolupráce
e: jan.plesnik@nature.cz

František Pojer

AOPK ČR
ředitel samostatného odboru vnějších vztahů
e: frantisek.pojer@nature.cz

Martin Starý

Správa NP Šumava
náměstek ředitele
e: martin.stary@npsumava.cz

Karel Stein

RP Ústecko
oddělení SCHKO Labské pískovce
e: karel.stein@nature.cz

Karel Štastný

FŽP ČZU v Praze
e: stastny@fzp.czu.cz

Karel Tajovský

Biologické centrum AV ČR, České Budějovice
e: tajov@upb.cas.cz

Lubomír Tichý

předseda ZO ČSOP Pozemkový spolek Hády
e: tichy@sci.muni.cz

Dana Turoňová

AOPK ČR
oddělení sledování biotopů a druhů rostlin
e: dana.turonova@nature.cz

Jan Vítek

PřF UHK
e: janvitek.uhk@seznam.cz

Libuše Vlasáková

MŽP ČR
oddělení mezinárodních úmluv
e: Libuse.Vlasakova@mzp.cz

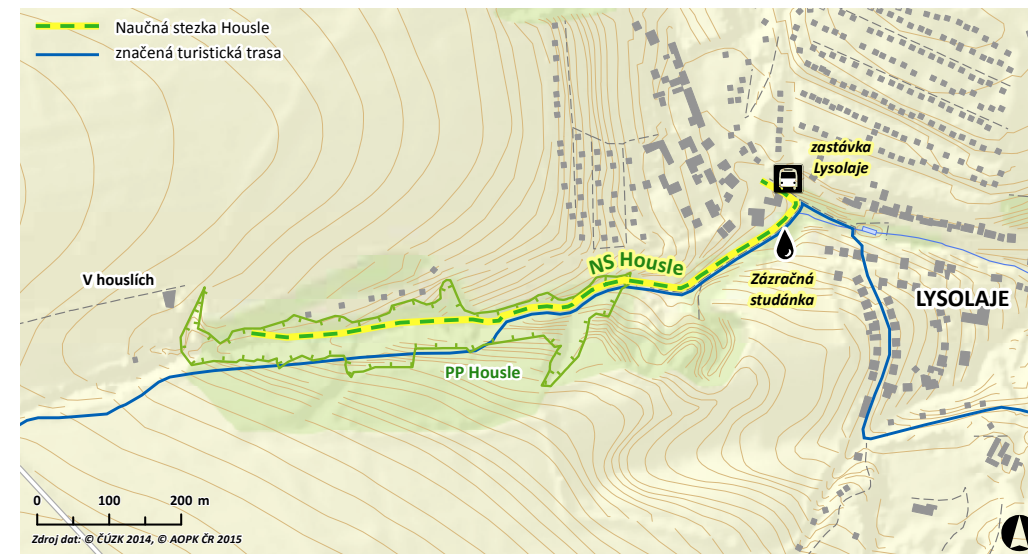
Jiří Vlček

KÚ Plzeňského kraje
odbor životního prostředí
e: jiri.vlcek@plzensky-kraj.cz

Petr Zajíček

Správa jeskyní ČR
e: zajicek@caves.cz

Naučná stezka Housle

Praha je známá množstvím pozoruhodných geologických lokalit. Nalézají se převážně v prvohorních horninách Barrandienu, ale lze se setkat i se staršími (starohorními) či mladšími (druhohorními) horninami. Právě takové se objevují v přírodní památce Housle na severozápadním okraji hlavního města, nedaleko Lysolaj. Téměř třicet metrů hluboká, několik set metrů dlouhá skalní rokle je vyhloubená z větší části v křídových pískovcích a opukách, ve východní části však protíná i proterozoické

metamorfované břidlice a při horní hraně rokle lze nalézt čtvrtohorní spraše. Housle jsou klasickou ukázkou tzv. transgrese, tedy vzájemného nasedání geologických vrstev, které spolu časově „nesousedí“. Housle jsou též pěknou ukázkou teplotní inverze. Zatímco na chladném a vlhkém dně rokle lze potkat partie s množstvím mechů a kapradin včetně druhů vyloženě horských, byť se nacházíme v nadmořské výšce kolem tří set metrů (místy až „pralesovitě“ vyhlížející

Soutěska se starohorními břidlicemi.

Pískovcové skály v rokli Housle. Fota: Jan Moravec

porost je však poměrně mladý; ještě koncem 19. stol. zde byly pastviny), při horní hraně rokle se nalézají lesostepní formace s třešní křovitou. Tedy nalézaly – v uplynulých deseti letech téměř zanikly, v současné době probíhá v režii pražského magistrátu snaha o jejich obnovu.

Ve střední, již neskaldaté části Houslí, v prostoru bývalé cihelny s řadou zajímavých archeologických a paleontologických nálezů, se rozkládá sad starých ovocných odrůd, a ještě o něco níže jeden z nejvydatnějších a zároveň nejnámějších pražských pramenů, legendami opředená Zázračná studánka. S tímto vším návštěvníky seznámí zhruba kilometr dlouhá naučná stezka, vybudovaná zde v roce 2012 v rámci programu „NET4GAS Blíž přírodě“ Českým svazem ochránců přírody ve spolupráci s městskou částí Praha-Lysolaje, která následně převzala její provoz. Stezka začíná u autobusové zastávky Lysolaje, částečně jde souběžně s modrou turistickou značkou a následně zachází do slepého skalního kaňonu. Po jeho prohlídce se lze vrátit do Lysolaj nebo pokračovat po modré značce dále do Šáreckého údolí.

Jan Moravec